

BIRTALAN ILONA LILIÁNA

A Tuning projekt – oktatási struktúrák Európában

ESZKÖZ A TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM MŰKÖDTETÉSÉHEZ

2000-ben európai egyetemek egy csoportja elhatározta, hogy a szakkbürokrácia által megálmodott és elméletben kidolgozott bolognai folyamat gyakorlatban felmerült kérdéseire közösen keres választ – e célból indították el a *Tuning oktatási struktúrák Európában* elnevezésű projektet.¹ A projekt története több szakaszra bontható. 2000 és 2004 között dolgozták ki a konkrét munkaprogramot, a főbb kérdéseket és azok közvetlen alkalmazási segédletét. Ezen időszak alatt a bolognai folyamat által felvetett kérdések kifejezetten gyakorlati jellegű megközelítését tűzték ki célul, elsősorban az összehasonlíthatóság eszközeit (átlátható és összehasonlítható végzettségi szintek), a közös kritériumrendszereket, a kétciklusú képzést és a kreditrendszert vették górcső alá. A megvalósítás végig gondolása során kristályosodtak ki azok a mérföldkövek, amelyek sarokpontokként alkalmazhatóak a tantervek összeállítása és fejlesztése során. Kiemelt figyelmet szenteltek a kreditek értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatban felmerült kérdéseknek, valamint a felsőoktatásban érvényesítendő pedagógiai (tanulási eredmény, hallgatói terhelhetőség, teljesítménymérés stb.) és minőségbiztosítási követelményeket is vizsgálták.²

Az egyetemek által vezetett projekt konkrét célja tehát az volt, hogy a bolognai folyamat végrehajtása általában, illetve specifikusan, az egyes képzések esetében is megvalósuljon. Az ápolástan, az európai tanulmányok, a fizika, a földtudomány, a kémia, a matematika, a neveléstudomány, az üzleti tudományok és a történelem tartozott a vizsgált területek közé. Az együttműködés eredményeként kidolgozott módszertan született az oktatás tartalmi fejlesztésére, a megvalósításra, a tervezésre, illetve a már kész tanulmányi programok továbbfejlesztésére, átdolgozására.

A *Tuning* a tanulmányi programok kialakítása során legfontosabb mérföldkövekként a tanulási eredményt és a kompetenciákat határozza meg. A képzésekhez kötött, valamint az általános kompetenciák meghatározása a hallgatóközpontú szemléletmód meghonosodását, érvényesülését hivatott elősegíteni. A folyamat alapvetően arra fókuszál, hogy hogyan lehet úgy felépíteni a tanrendet – benne az egymáshoz kapcsolódó tudástartalmakat, a párhuzamosan létező, mégis egymáshoz szervesen illeszkedő megközelítéseket –, hogy a hallgató az oktatóval való közös munka során valódi tanulási folyamaton menjen keresztül. A mérvadó vélemények szerint ez a megközelítés lehet az, amely segíti a hallgatót abban, hogy a nem is olyan távoli jövőben sikeres állampolgárként illeszkedhessen majd be a társadalomba.

(1) A kezdeményezés koordinátora a spanyolországi Deusto Egyetem és a Groningeni Egyetem (Hollandia) volt, a projektet az Európai Unió a Socrates program keretében támogatta.

(2) A folyamatban közreműködő magyar intézmények a földtudomány, az európai tanulmányok és az ápolástan területein vettek részt a munkában. Meg kell említeni az *Alfa Tuning* projektet is, amely 2002 és 2003 között kifejezetten Latin-Amerika területén (hasonlóan széles körű felsőoktatási részvétellel) vizsgálta a kompetenciák, a felsőoktatási pedagógia, a kreditek és a minőségbiztosítás kérdéseit, a fentebb irtakhoz hasonló dimenziók mentén, egyszerűsített és geográfiai jellegzetességek figyelembevételével.

A felsőoktatási intézményen belüli összehangolt, közös munka a kreditrendszerben fogható meg, mely egyben a mobilitás eszköze is. A kreditrendszer segítségével a mintatanterv megtervezése során elsődleges szempontként az vehető figyelembe, hogy a tanterv, illetve a hallgató és az oktató által kijelölt célok eléréséhez milyen típusú és mennyiségű befektetés szükséges; nem pedig az, hogy mire terjed ki az oktatói tudásbázis. A kredit értéke akkor hiteles és használható, ha az oktató és a hallgató számára is információt ad arra nézve, hogy pontosan mennyi és milyen jellegű erőfeszítést igényel az adott kurzus tudásanyagának elsajátítása, ezzel pedig segíti a hallgatói életpálya felelős és tudatos tervezését.

Az, hogy a hallgató mennyire tanulja meg abban a környezetben érvényesíteni tudását, ahol azt tőle számon kéri; hogy mennyire érti meg és látja át az adott oktatási intézmény működését, illetve azt a mérési rendszert, amellyel őt értékelik, nem fogható meg a tanulmányi eredményben, ám megfogható a kreditekben, azaz a tanulmányi egységre fordított idő mértékében. Látható tehát, hogy a *Tuning* egy olyan elképzelésből indul ki, ahol mind a két fél partnere egymásnak, azaz felelősen alakítják döntéseiket a képzésbe lépéstől a képzés elvégzéséig, illetve a tanrend felépítésétől az óra megtartásáig és az utánkövetésig.

A tanuló számára az oktatás, tanulás mellett fontos szerepet tölt be a mérés, nevezzük azt akár számonkérésnek, osztályozásnak, minősítésnek vagy értékelésnek. Mindegy, hogyan nevezzük, biztos, hogy ez az egyik legfontosabb kérdés a képzési évek alatt, hiszen az értékelésből származó információk a közvetett, kevésbé konkrét outputok (mint a használható tudás) mellett a biztosan megfogható, közvetlenül érezhető eredményeket jelentik. Még tisztábban fogalmazva, a következő évben elérhető ösztöndíj azt a rövid távú és természetesen el nem ítéhető gondolkodásmódot hívja életre, amely a közvetlen megélhetést helyezi előtérbe, szemben azzal a hozzáállással, amely a képzés végére, de legalábbis a gyakorlatban való elhelyezkedés idejére aktíválódó, biztos tudás megszerzését preferálja.

A hallgatói teljesítményértékelés során tehát precíz módon meg kell mérni, fel kell ismerni azt az elsajátított tudást, amely – a hallgató rövid távú érdekei miatt – a tesztre való tanulás mögötti tartalmakat jelenti, tehát hosszú távon is meg fog maradni. A hallgatói és oktatói szemléletmód egyesítése tűnik a leghasznosabbnak, hiszen miért ne lehetne az a célunk, hogy a hallgató azt tanulja meg, amit az oktatói gárda is el szeretne érni. A tesztre vagy a speciális oktatói elvárásokra történő tanulás helyett az eredménycentrikus tanulást kell ösztönözni, és a hallgatói gondolkodásmódot ismerve és felhasználva kell programot tervezni. A hallgatói teljesítménymérés tehát kettős diagnosztikai funkcióval rendelkezik: nyilvánvalóvá válik, mit nem sajátított el a hallgató, és az is, hogy mit kell máshogy oktatni, újra átgondolni a képzésben.³

Az 5 mérőföldkő: 1) Általános kompetenciák, 2) Szakmaspecifikus kompetenciák, 3) Az ECTS kumulatív kreditté bővítése, 4) Általános felsőoktatás-pedagógia (tanulás, tanítás, értékelés stb.), 5) „A minőség javításának szerepe a képzésben” (az intézményi belső minőségbiztosítási rendszerre támaszkodva)⁴.

A hallgatói munkaterhelés elméleti kiszámításánál fontos körülményként kell figyelembe vennünk, hogy mennyit utazik a diák, hogy milyen módszerrel tanítják, és az milyen felkészülést igényel, hogy hol él, és ez milyen háttérrel biztosít számára. Mindezen szempontok mérlegelésével határozhatjuk meg azt az erőfeszítést és óraszámot, amelynek teljesítésével a hallgató sikeresen abszolválhatja az adott kurzust. A hallgatói munkaterhelést az is nagyban befolyásolhatja, hogy az

(3) Bár a *Tuning* a minőséget is megemlíti a legfontosabb sarokpontok között, jómagam a kérdést a fenti pontok teljesülése mellett nem tartom hangsúlyosnak. Az a párbeszéd/diskurzus/vita, ami ezen a szinten „in situ” környezetben kialakulhat, a minőség iránti igényt messzemenően biztosítja. A minőség önmagában nem feltétlenül jelent viselkedésmódot, inkább folyamatos helyzetértelmezést, amit egy ilyen facilitáló helyzet és környezet eleve önmagában hordoz.

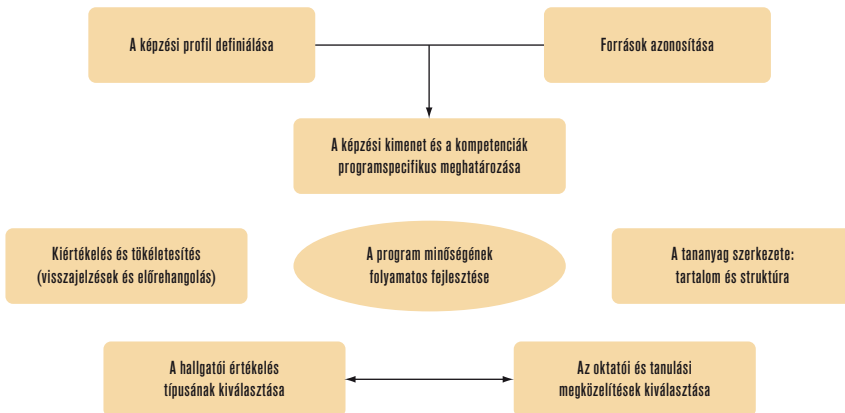
(4) Forrás: *Tuning Educational Structures in Europe*, 2006, 13. o.

intézmény milyen belépési (felvételi) feltételeket szab, hiszen egyértelmű, hogy a behozott tudás mértékétől és mélységétől függően kell felépíteni a képzést.

A 2000-ben elindult uniós támogatású, egyben bolognai indíttatású projekt tehát az oktatási miniszterek által célként kitűzött feladatok megvalósítására törekszik, így szinte nincs is hírérteke annak a ténynek, hogy a Berlini Nyilatkozat 2003-ban, tehát jóval később gyakorlatilag a *Tuning* fogalmi kereteit alkalmazta. Az üzenet Berlinben ugyanakkor egészen világossá vált: képzési program nem létezhet a képzési szint, a tanulási eredmény, a kompetencia, a profil és a hallgatói munkaterhelés meghatározása nélkül.

A projekt résztvevői egyetértenek abban, hogy a képzési programok figyelembe kell hogy vegyék a társadalmi igényeket és az elérhető tudást, az viszont, hogy mi is a ténylegesen megszerzett tudás, csak a hallgatók felsőoktatásból való kilépését követően derül ki. A képzések során a közvetlen tartalom melletti „felhalmozott többlet” eszközszerű – kognitív; metodológiai, technológiai, nyelvi – kompetenciákból, interperszonális készségekből – szociális tevékenység és együttműködési készség –, illetve rendszerkompetenciákból – tudás kombinálása, fogékonyság és tudás, az előző két kompetencia megfelelően elsajátított alkalmazása, felvértezve a képzési terület konkrét tudáskövetelményeivel – kell hogy álljon.

1. ábra. Tuning-modell – A Tuning minőségfejlesztési keretstruktúrák
(Forrás: *Tuning Educational Structures in Europe, 2006*)

A fenti modellnek a gyakorlatban azt is magában kell foglalnia, hogy melyek azok a kompetenciák, amelyek implicit, illetve melyek azok, amelyek explicit módon kerülnek a hallgató eszközkészletébe. Csak azok a kompetenciák mérhetők, amelyek a képzések végén explicitékké is válnak. Az egész mögött húzódó alapgondolatot úgy is felvethetnénk: Mi tesz egy tanulmányi programot programmá, tanulmányi képzéssé? Ki az oktató, és mi a feladata a hallgatónak, azaz milyen közös értelmezési modellt képeznek ők ketten együtt, és mi ennek a párosnak a célja?

A Tuning szerint egy tanulmányi program egészben kezelendő, vagyis olyan holisztikus nézetet kell képviselnie, amelyben egyik tantárgy kapcsolódik a másikhoz, a későbbi frissíti az előző tartalmát, a következő előrevetít valamit, gyakorlatilag tehát minden összefügg mindennel. Az összes átadásra és feldolgozásra kerülő információ folyamatos összehangolása és követése szükséges.

Az, hogy a képzésen belül milyen szintek vannak, illetve a szintek közötti különbségek pontosan mit is jelentenek, definiálható; e gondolat sor mentén alakul a képesítési keretrendszer. Ilyen összefüggésben jelennek meg a Tuning projektben a szint-deszkriptorok. A dublini deszkriptorok célja praktikusán a ciklusok, képzési szintek általános jellemzőinek megragadása az egész oktatási rendszert átfogva, megkülönböztetve az egyes szintek leírását az esetlegesen kialakuló, szinten belüli különbségek jellemzőitől.⁵

Az egész életen át tartó tanulás koncepciójából kiindulva, a korábbi tanulmányokat vagy tapasztalatokat figyelembe véve intézményi keretek között tovább differenciálhatóak a tanulmányi programok szintjei. A megelőző szinten szerzett krediteket ugyan általában nem ismerjük el a következő szinten, a képzési programokon belüli köztes szintek meghatározásával (alap, középfaladó, haladó, specializált) mégis valamiféle átjárhatóságot tudunk biztosítani.

1. táblázat. Az első és második ciklus céljai (Forrás: Tuning Educational Structures in Europe, 2006)

Első ciklus	Második ciklus
A hallgató eligazodik a tudományterület történetében, képes a tudomány szélesebb spektrumán elhelyezni az adott tudományterületet.	A hallgató jól átlát egy speciális területet a tudományterületen belül. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy tisztában van az új elméleti irányzatokkal, értelmezésekkel, módszerekkel és technikákkal.
A hallgató képes koherensen kommunikálni a megszerzett tudást.	A hallgató képes kritikusán követni és értelmezni az elmélet és gyakorlat legújabb fejleményeit.
A hallgató az új információkat és értelmezéseket a helyes kontextusban kezeli.	A hallgató az önálló kutatáshoz szükséges technikákkal és megfelelő kompetenciákkal rendelkezik, és kutatási eredményeit képes haladó szinten interpretálni.
A hallgató érti a diszciplína struktúráját és a kapcsolódásokat az egyes részterületek között.	A hallgató képes eredeti módon, szakmailag hitelesen gondolkodni egy behatárolható területen belül.
A hallgató érti és alkalmazni tudja a különböző módszereket a kritikai gondolkodás és az elméletek továbbfejlesztése érdekében.	A hallgatót eredetiség és kreativitás jellemzi a tudományterület felhasználásában.
A hallgató képes precízen alkalmazni a tudományterület módszereit és technikáit.	A hallgató rejtett szakértői kompetenciákkal rendelkezik.
A hallgató érti a minőség szempontjait a tudományterülethez kapcsolódó kutatásban.	
A hallgató érti a tudományos elméletek kísérleti és megfigyelői tesztelésével kapcsolatos követelményeit.	

Az alkalmazhatóságot és az „állampolgári létet” nagyban segítő, a képesítési keretrendszer által biztosított átláthatóságot és minőséget prioritásként kell kezelni, elérésére, illetve fenntartására folyamatosan törekedni kell. *A cél az, hogy a hallgató megértse és megtalálja a helyét az őt közvetlenül körülvevő világban, a társadalomban. A szemléletmód tiszteletben tartja a képzés nevelő szerepét, amely kialakítja az igényt a hallgatóban arra, hogy egy egész életen át dinamikusan használja tudását, bővítse azt, és lássa, felismerje azokat a pontokat, ahol kompetenciái további fejlesztésére van szüksége. A jelen oktatása magában kell hogy hordozza azt a későbbi felismerést, amely során magunk döbbenünk rá arra, hogy milyen kompetenciákkal kell gazdagodnunk.*

Az előbbi összefoglaló táblázat felveti azt a szakmai-tervezési kérdést, hogy az általános kompetenciákat külön egységekben vagy szakmai egységekhez kötve kívánjuk-e oktatni, ugyanis mindkét megoldás más stratégiát kíván. Logikusnak tűnik a kettő összekapcsolása, hiszen adott esetben például a kommunikációs készségek fejlesztése azt a gondolkodást is befolyásolja, amely a kommunikáció maximáin (logikai szabályain stb.) át segíti a szakmai tartalmak egymásutániságát, illetve az egyén viszonyulását a témához.

(5) Tehát alapképzésen belül is elképzelhető alap-, közép- és felsőszint; mesterszinten: haladó és specializált.

Általános kompetenciák: analízisre és szintézisre való képesség; a tudás gyakorlatban való alkalmazásának képessége; alapvető általános tudás a tanulmány területén; az információ menedzselésének készsége; interperszonális készségek; az önálló munkára való képesség; alapvető számítástechnikai ismeretek; kutatási készségek⁶.

Összefoglalás

A *tuningolás* folyamán a fent leírt célokat és tartalmakat határozzuk meg, újra és újra átgondoljuk azokat, frissítjük a források allokációját, alkalmasabb és még alkalmasabb megközelítéseket keresünk, revideáljuk megközelítésünk alapjait és az azokhoz vezető utakat. A felsőoktatási intézményt mint tanulószervezetet fogjuk fel, amelynek ebben a szerepben szakadatlanul keresnie kell a még hatékonyabb utakat és lehetőségeket képzési céljai megvalósításához.

A projektben kidolgozták a tananyagfejlesztés során az oktatás folyamatával, az oktatási folyamat eredményével, az eszközökkel és felszereltséggel kapcsolatosan követendő főbb pontokat, valamint a kulcskérdések egy nagyon részletes listáját a képzési programok kialakításának, kezelésének és értékelésének segítése érdekében.

Az a fajta oktatási mód, amely arra törekedett, hogy a hallgató egyre többet és többet tudjon meg a kisebb egységekről, hibásnak tűnik. Az alkalmazhatóság kérdése a jövőben fontosabb lesz, mint valaha, és ez azon felsőoktatási mérési technikákat teszi majd hangsúlyossá, amelyek a kimenetet azonnal láthatóvá teszik a munkáltatók számára (például a diplomamunka témája, bizonyos szigorlatok eredménye számít a munkahelyen stb.).

A leendő munkavállaló előtt álló munkaerő-piaci harcot a felsőoktatási intézmények – funkcionális és nem nevelő szerepüket tekintve – tompíthatják, a hallgató pedig az *intézmény körületekintő megválasztásával* minimalizálhatja azt. A *Tuning* arra hívja fel a figyelmet, hogy a felsőoktatási intézmények egyfajta burkolt minőségbiztosításként a tiszta, átlátható szerződések és partneri kapcsolatok létrehozásával, valamint a saját belső mechanizmusaik újragondolásával biztosítani tudják a fent leírt minőséget.

IRODALOM

- Argyris, C. (1999): *On organizational learning*. Oxford, Blackwell Publishers Ltd., Second edition
- „*Development of a common understanding of Learning Outcomes and ECTS*”. Bologna szeminárium, 2008. június 19–20, Porto
- Tuning Educational Structures in Europe: Universities Contribution to the Bologna Process, 2006*
[http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1]; Letöltve: 2008. 07. 31.
- Bologna Nyilatkozat, 1999
- Prágai Nyilatkozat, 2001
- Berlini Nyilatkozat, 2003

(6) Forrás: *Tuning Educational Structures in Europe*, 2006, 94. o.

Szerzőink

Birtalan Ilona Liliána

nemzetközi referens, Oktatási és Kulturális Minisztérium

Csekei László

titkár, Nemzeti Bologna Bizottság, Oktatási és Kulturális Minisztérium

Fábri György

PhD, kommunikációs igazgató, Magyar Tudományos Akadémia

Fodor Szabolcs

elemző, Educatio Kht.

Forgó Melinda

központvezető, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Hallgatói Karrier- és Szolgáltató Központ

H. Nagy Anna

egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Kiss László

elemző, Educatio Kht.

Kiss Paszkál

PhD, szociálpszichológus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Kurkó Noémi

filozófus, Tudástársadalom Alapítvány

Illusztrációink

A **Magyar Természettudományi Múzeum** közgyűjtemény. Kétszáz éves fennállása óta tölti be az „ország természettudományi múzeuma” szerepét. Hagyományosan az ásványtan, az őslénytan, a növénytan, az állattan és az embertan tudományának tárgyai kapnak itt helyet. Emellett gazdag könyvtárral és tudománytörténeti gyűjteménnyel is büszkélkedhet. A múzeum lelke a gyűjtemény. A Magyar Természettudományi Múzeum mintegy 10 millió tárgyat őriz.

Gyűjtőköre nemcsak Magyarországra, hanem az egész Földre kiterjed. Felbecsülhetetlen értékű gyűjteményeiben a világ szinte valamennyi országának természeti kincseiből őriz példányokat.

A kutatás és a bemutatás alapját ezek a gondosan begyűjtött, preparált, konzervált, szekrényekben, fiókokban, polcokon rendben, vagy éppen mélyhűtve raktározott kincsek képezik.

A múzeum tudományos kutatóműhely is. A gyűjtések helyének és idejének kiválasztását is tudományos szempontok döntenek el. A gyűjtött anyagot meghatározzuk, leltározzuk, és tudományos közleményekben tesszük közzé az eredményeket. Évente több tucat, a tudomány számára új fajt írnak le kutatóink. Világmonográfiákat, katalógusokat adunk ki és vaskos köteteket publikálunk nemzeti parkjaink élővilágáról. Nálunk található Közép-Európa egyik leggazdagabb szakkönyvtára. A modern muzeológiai és tudományos munka csak a kor kivánalmainak megfelelően felszerelt laboratóriumokban, gyűjteményi és kutatószobákban történhet. A változó idők, a tudomány folyamatos fejlődése kutatóink, kutatásaink állandó fejlődését követelik.

A múzeumnak megalapításától fogva célja volt, hogy gyarapodó gyűjteményei és a múzeumban dolgozó természetbúvárok, később kutatók hozzájáruljanak „a köz műveléséhez”. Egyrészt a nagyközönségnek szervezett kiállításokkal, programokkal, másrészt a közoktatás és a felsőoktatás területén végzett munkájukkal. Mindehhez egyedülálló háttérrel biztosít a gyűjteményeinkben felhalmozott tárgyi anyag, valamint munkatársaink tudása és felkészültsége. 75 tudományos munkatársunk dolgozik a múzeumban, sokan közülük egyedüli specialistái témájuknak Magyarországon, esetleg az egész világon. Évről évre több mint harminc munkatársunk vesz részt a hazai felsőoktatásban és a tudományos minősítésben.

Az intézménnyel kapcsolatos további információ valamint a szolgáltatásaink leírása megtalálható a múzeum honlapján: www.mttm.hu.

Kiállítási épületünk címe: VIII. Budapest, Ludovika tér 2–6.

Nyitva tartás: kedd kivételével naponta 10-től 18 óráig,

Kiállításokkal és programokkal kapcsolatos információ: (06-1) 210-1085

ISSN 1789-1922

Minden jog fenntartva.

A kiadvány adatainak bármilyen formában történő nyilvános közzétételéhez vagy felhasználásához a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

© Educatio Társadalmi Szolgáltató Kht.

Képek: Magyar Természettudományi Múzeum

Borítóterv és tipográfia: Katart-Tipográfika – Csizmadia Katalin

Tördelés: Szabó Attila

Terjesztés: Szűcs Zoltán, tel.: 06 1 477-3153; terjesztes@felvi.hu

Nyomás és kötés: Prime Rate Kft.

Felelős vezető: Dr. Tomcsányi Péter ügyvezető igazgató